बेनीघाट रोराङ गाउँपालिका

स्थानीय राजपत्र

खण्ड – ४ संख्या – ७ मितिः २५ चैत्र २०७७

भाग - २

बेनीघाट रोराङ गाउँपालिका
छुवाछुत, सामाजिक कुरीति, अन्धविश्वास, लैङ्गिक विभेद तथा हिंसा न्यूनीकरण कार्यविधि
२०७७

बेनीघाट रोराङ गाउँपालिका
विशालटार, धादिङ
बागमती प्रदेश

बेनीघाट रोराङ गाउँपालिका छुवाछुत, सामाजिक कुरीति, अन्धविश्वास, लैङ्गिक विभेद तथा हिंसा न्यूनीकरण कार्यविधि, २०७७

गाउँकार्यपालिकाबाट स्वीकृत मितिः २०७७।१०।०७

१. परिचय

नेपालको संविधान २०७२ ले छुवाछुत, सामाजिक कुरीति जस्तै वालविवाह, वहुविवाह, दाईजो प्रथा, अन्धविश्वास, लैङ्गिक विभेद तथा विभिन्न खालका हिंसाको अन्त्यका लागि विभिन्न प्रावधानहरु राखेको छ । नेपालको संविधान २०७२ को प्रस्तावनामा छुवाछुत, सामाजिक कुरीति, अन्धविश्वास तथा लैङ्गिक विभेद तथा विभिन्न खालका हिंसाको अन्त्य गर्ने प्रतिवद्धता सहित आर्थिक समानता, समृद्धि र सामाजिक न्याय सुनिश्चित गर्न समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माणको संकल्प गरिएको छ । नेपालको संविधानको भाग ३ को मौलिक हकमा सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने हक, स्वतन्त्रताको हक, समानताको हक, शोषण विरुद्धको हक, महिलाको हक, सामाजिक न्यायको हक लगायतका हकहरुको सुनिश्चित गरिएको छ ।

नेपालको संविधानले जात, धर्म, पेशा, भाषा, उद्‌गमस्थल, समुदाय तथा शारीरिक अवस्थाको आधारमा कुनै पनि नीजि तथा सार्वजनिक स्थलमा विभेद गर्न नपाइने व्यवस्था गरेको छ । सवै खालका छुवाछुत अथवा विभेद कानून बमोजिम दण्डनीय हुनुको साथै यसलाई गंभिर सामाजिक अपराधको रुपमा परिभाषित गरिएको छ । साथै संविधानले पीडितका लागि क्षतिपूर्तिको विषयमा समेत बोलेको छ । त्यस्तै जातमा आधारित विभेद तथा छुवाछुत ऐन २०६८ तथा त्यसको तत्कालीन संसोधन २ वैशाख २०७६ ले सवै खालका विभेद तथा छुवाछुतको विषयलाई सहजिकरण गरेको छ ।

त्यस्तै लैङ्गिकताको आधारमा हुने हिंसाहरुको निवारणको हकमा मुलुकी अपराध संहिता ऐन, २०७४, मुलुकी देवानी संहिता ऐन, २०७४, मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) ऐन, २०६४, मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) नियमावली, २०६५, घरेलु हिंसा (कसुर र सजाय) ऐन २०६६, घरेलु हिंसा (कसुर र सजाय) नियमावली २०६७, कार्यस्थलमा हुने यौनजन्य दुर्व्यवहार (निवारण) ऐन, २०७१, बोक्सीको आरोप (कसुर र सजाय) ऐन, २०७२, अपराध पीडित संरक्षण ऐन, २०७५, लैंगिक समानता सम्वन्धी नीति २०७७ लगायतका लैङ्गिक हिंसाको अन्त्य र समानताका लागि कानुनी व्यवस्थाहरु समेत गरिएको छ । बेनीघाट रोराङ गाँउपालिकाको तर्फबाट पनि लैङ्गिक समानता र लैङ्गिकताका आधारमा हुने हिंसाको अन्त्यका लागि विभिन्न कार्यक्रमहरुको व्यवस्था गरी कार्यान्वयन गरिएको छ । गाउँपालिकाका तर्फबाट भएका प्रयासहरुलाई थप व्यवस्थित गर्दै लैङ्गिक समानता, समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक र लैङ्गिकमैत्री गाँउपालिकाको निर्माण गर्ने सङ्कल्प गर्दै लैङ्गिक समानता सम्बन्धी नीति, २०७८ पारित गरी लागु गरिएको छ ।

त्यस्तै वाल अधिकारको सन्दर्भमा नेपालको संविधान २०७२ ले वालवालिकाको शिक्षा, स्वास्थ्य, स्वस्थकर खाना खान पाउने, मनोरञ्जन, परिवार तथा राष्ट्रवाट व्यक्तित्व विकासको हक सम्वन्धि व्यवस्था गरेको छ । संविधानले असहाय, अभिभावक नभएका वालवालिका, शारीरिक रुपमा अपाङ्ग, द्वन्द्ववाट पीडित वालवालिकाहरुका लागि विशेष अधिकारको प्रत्याभूति गरेको छ । त्यस्तै नेपाल सरकारले जारी गरेका अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन २०७५, जनस्वास्थ्य ऐन २०७५, वालवालिका ऐन २०७५, खाद्यअधिकार तथा सम्प्रभुता ऐन २०७५ ले वालअधिकारका विभिन्न आयामहरुमा आवाज उठाएका छन । त्यसै गरी वालवालिका सम्वन्धि ऐन २०७५ ले वालवालिकाहरुको सम्मानपूर्ण जीवन बाँच्न पाउने अधिकार, संरक्षण, उपयुक्त स्याहार तथा पोषणको विषयमा व्यवस्था गरेको छ । यो ऐनले हरेक वालवालिकालाई शारीरिक, मानसिक, संवेगात्मक हिंसावाट संरक्षणको अधिकार सुनिश्चित गरेको छ । यो ऐनको उद्देश्य भनेको वालवालिकाहरुमाथि हुने अपमान, अमानवीय व्यवहार, यौनजन्य आरोपको अन्त्य गर्नु हो ।

त्यस्तै राष्ट्रिय नागरिक संहिता ऐन २०७५ ले वाल लाञ्छना, शोषण, वालअपहरण, वेचविखन आदिको विषयमा थप व्यवस्था गरेको छ । विद्यालयमा वा घरमा हुने शारीरिक दण्डलाई पूर्ण रुपमा निषेध

गर्ने विषय लगायत यसले विवाहका लागि न्यूनतम उमेर २० वर्ष तोकेको छ । विवाहका लागि केटा तथा केटीको मञ्जुरी विना भएको विवाहलाई अवैध मानेको छ यो ऐनले । यस ऐनले दाइजो विरुद्धमा पनि आवाज उठाएको छ । वालविवाहलाई प्रोत्साहित गर्ने अभिभावकलाई पनि एउटा अपराधीको दर्जामा राखिएको छ । त्यसै गरी बालश्रम निषेध तथा नियमित गर्न बनेको ऐन २०५७ ले कुनै पनि वालवालिकालाई १४ वर्ष नपुगी कुनै पनि शारीरिक काममा लगाउन नपाइने व्यवस्था गरेको छ । यसले निकृष्ट प्रकारको वालश्रमको अन्त्यका लागि विशेष नीतिगत व्यवस्था गरेको छ । सोही बमोजिम राष्ट्रिय दण्ड संहिता ऐन २०७४ ले सवै खाले वाध्यतापूर्ण वालश्रम, दासता, बँधुवा श्रमिक, लादिएको ऋण, लिङ्ग पहिचान तथा परीक्षण पश्चात गरिने गर्भपतन आदिको विषयमा कानूनी उपचारको व्यवस्था गरेको छ । त्यसै गरी मानव वेचविखन तथा ओसार पसार नियन्त्रण ऐन २०६६ ले मानव वेचविखन तथा ओसारपसारको नियन्त्रणको विषयमा कानूनी उपचार पस्केको छ ।

परिच्छेद १
प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ

क. यस कार्यविधिको नाम "**छुवाछुत, सामाजिक कुरीति, अन्धविश्वास, लैङ्गिक विभेद तथा हिंसा न्यूनीकरण कार्यविधि २०७८"** रहेको छ । ।

ख. यो कार्यविधि बेनीघाट रोराङ गाउँ कार्यपालिकाले पारित गरेको मितिदेखि लागु हुनेछ ।

२. परिभाषाः बिषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा

क) "अध्यक्ष" भन्नाले बेनिघाट रोराङ गाउँपालिकाको अध्यक्ष सम्झनु पर्छ ।

ख) "उपाध्यक्ष" भन्नाले बेनिघाट रोराङ गाउँपालिकाको उपाध्यक्ष सम्झनु पर्छ ।

ग) "ऐन" भन्नाले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ लाई बुझाउँछ ।

घ) "प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत" भन्नाले बेनीघाट रोराङ गाउंपालिकामा प्रशासकीय प्रमुखको रुपमा काम गर्न जिम्मेवारी तोकिएको प्रशासकीय अधिकृतलाई सम्झनु पर्छ ।

ङ) "कानुन" भन्नाले संघीय कानुन, प्रदेश कानुन र स्थानीय कानुन सम्झनु पर्छ ।

च) "कार्यपालिका" भन्नाले बेनिघाट रोराङ गाउँ कार्यपालिका सम्झनु पर्छ ।

छ) "कार्य विधि" भन्नाले "**छुवाछुत, सामाजिक कुरीति, अन्धविश्वास, लैङ्गिक विभेद तथा हिंसा न्यूनीकरण कार्यविधि २०७८"** लाई सम्झनु पर्दछ ।

ज) "निरोधात्मक" भन्नाले छुवाछुत, सामाजिक कुरीति, अन्धविश्वास, लैङ्गिक विभेद तथा हिंसाको रोकथाम भन्ने वुझ्नु पर्छ । विभिन्न खालका सचेतना निर्माण, तालिम, गोष्ठी भनेर पनि वुझ्न सकिन्छ ।

झ) "उपचारात्मक" भन्नाले छुवाछुत, सामाजिक विकृति, अन्धविश्वास, लैङ्गिक विभेद तथा हिंसावाट उत्पन्न शारीरिक तथा मानसिक समस्याको उपचार भनेर वुझ्नु पर्छ ।

ञ) "नियमकारी" भन्नाले छुवाछुत, सामाजिक विकृति, अन्धविश्वास, लैङ्गिक विभेद तथा हिंसालाई निवारण गर्नका लागि गाउँपालिकाले कार्यान्वयन गर्ने विभिन्न ऐन, कानून तथा नियम भनेर वुझ्नु पर्छ ।

ट) "गाउँपालिका" भन्नाले संविधान बमोजिम स्थापना भएका बेनीघाट रोराङ गाउँपालिका सम्झनु पर्छ ।

ट) "गाउँसभा" भन्नाले संविधानको धारा २२२ को उपधारा ९१० बमोजिमको बेनिघाट रोराङ गाउँ सभा सम्झनु पर्छ ।

ठ) "पदाधिकारी" भन्नाले बेनीघाट रोराङ कार्यपालिकाको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, वडा अध्यक्ष तथा कार्यपालिकाका अन्य सदस्य सम्झनु पर्छ ।

ड) "प्रदेश" भन्नाले बाग्मती प्रदेश सम्झनु पर्दछ ।

ढ) "बिषयगत शाखा" भन्नाले बेनिघाट रोराङ गाउँपालिकामा महिला, वालवालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक क्षेत्रको विकासका लागि स्थापना भएको शाखालाई जनाउँदछ । यसले अन्य विषयगत क्षेत्रको विकासका लागि बेनीघाट रोराङ गाउँपालिकामा स्थापना भएका शाखालाई समेत जनाउँदछ ।

ण) "मन्त्रालय" भन्नाले महिला, वालवालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक विषय हेर्ने नेपाल सरकारको संघीय मंत्रालय सम्झनु पर्छ । यो शब्दले महिला, वालवालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक विषय हेर्ने प्रादेशिक मंत्रालयलाई समेत जनाउँदछ ।

त) "योजना" भन्नाले आयोजना, परियोजना तथा कार्यक्रम समेतलाई जनाउँदछ ।

थ) "वडा" भन्नाले बेनीघाट रोराङ गाउँपालिकाको वडालाई सम्झनु पर्छ ।

द) "वडा अध्यक्ष" भन्नाले बेनीघाट रोराङ गाउँपालिकाका वडाका अध्यक्ष सम्झनु पर्छ ।

ध) ''वडा समिति'' भन्नाले संविधानको धारा २२२ को उपधारा ९४० धारा २२३ को उपधारा ९४० बमोजिमको बेनीघाट रोराङ गाउँपालिकाको वडा समिति सम्झनु पर्छ ।

न) ''सदस्य'' भन्नाले,

- बेनीघाट रोराङ गाउँ सभा वा गाउँ कार्यपालिकाको सदस्य सम्झनु पर्छ र सो शब्दले गाउँ सभा वा गाउँ कार्यपालिकाको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, वडा अध्यक्ष वा वडा समितिको सदस्यलाई समेत जनाउँछ ।
- कार्यदल सदस्य भन्नाले छुवाछुत, सामाजिक विकृति, लैङ्गिक असमानता तथा हिंसा निवारण कार्यदलको सदस्य भनेर वुझ्नु पर्छ ।

प) ''समिति'' भन्नाले छुवाछुत, सामाजिक विकृति, लैङ्गिक असमानता तथा हिंसा निवारण कार्यविधि कार्यान्वयन तथा समन्वय समिति भनेर वुझ्नु पर्दछ ।

फ) ''संविधान'' भन्नाले नेपालको संविधानलाई सम्झनु पर्दछ ।

ब) ''स्थानीय तह'' भन्नाले बेनीघाट रोराङ गाउँपालिकालाई जनाउँदछ ।

भ) ''पुनर्स्थापना केन्द'' भन्नाले छुवाछुत सामाजिक विकृति, लैङ्गिक असमानता, हिंसा तथा अन्धविश्वास वा अन्य कारणले शारीरिक वा मानसिक समस्या भएका व्यक्तिहरुलाई आश्रय दिई उपचार गरिने स्थान भनेर वुझ्नु पर्छ ।

म) ''अन्धविश्वास '' भन्नाले परंपरागत सोच, विश्वास भन्ने वुझ्नु पर्छ ।

य) ''साईबर अपराध '' इन्टरनेट वा सूचना प्रविधिको दुरुपयोग मार्फत गरिने अपराध भनेर वुझ्नु पर्दछ ।

र) ''मूलप्रवाहीकरण ''भन्नाले कार्यविधिमा भएको व्यवस्थालाई गाउँपालिकाको ऐन, दीर्घकालीन योजना, रणनीतिमा समावेश गर्ने भनेर वुझ्नु पर्छ ।

ल) ''बहु विभेद '' भन्नाले धेरै विषयगत क्षेत्रबाट एकै जना व्यक्तिले एकै पटक खेप्नु पर्ने विभेद भनेर वुझ्नु पर्छ ।

व) ''लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण '' भन्नाले महिला, वालवालिका तथा पछाडि परेका बर्गहरुको सवाललाई नीति, कार्यक्रम तथा योजनाहरुमा कत्तिको सम्वोधन भयो भएन भनेर जाँच्नका लागि प्रयोग गरिने योजना तर्जुमाको एउटा औजार भनेर वुझ्नु पर्छ ।

३. गाँउपालिकामा लैङ्गिक समानता, सामाजिक कुरीति, छुवाछुत, अन्धविश्वास, लैङ्गिक विभेद तथा अन्य हिंसाको अवस्था

३.१ लैङ्गिक समानताको अवस्था

लैससास सम्वन्धी अर्न्तराष्ट्रिय तथा राष्ट्रिय तहमा रहेका नीतिगत व्यवस्थाहरुको प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्न यस गाउँपालिकामा लैससासलाई नीतिगत रुपमा प्राथमिकतामा राखिएको छ । गाँउपालिकामा अपाङ्गता सम्वन्धी कार्यविधिको व्यवस्था गरिएको छ । गाउँपालिकास्तरीय तथा वडास्तरिय युवा क्लब सञ्जाल, बाल क्लव, महिला संजाल, अपाङ्गता संजाल, जेष्ठ नागरिक सञ्जाल तथा समावेशी कृषक संजालहरु रहेका छन् । वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमहरुमा लक्षित वर्गको लागि छुट्टै बजेट तथा कार्यक्रमको व्यवस्था गरिएको छ । लैससाससँग सम्वन्धित सवालहरुलाई हेर्ने गरी गाउँपालिकामा महिला तथा बालवालिका शाखा रहेको छ । महिला तथा सामाजिक वा आर्थिक रुपमा वहिष्करणमा रहेका नागरिकहरुका लागि सशक्तिकरण कार्यक्रमहरु संचालन गरिएका छन् । वेचविखनको जोखिममा रहेका महिला तथा वालवालिकाहरुको सुरक्षाका लागि कार्यक्रमहरु संचालन गरिएका छन् ।

अहिले पनि बेनीघाट गाउँपालिकाभित्र छोरा र छोरीको विचमा विभिन्न खालका विभेदहरु कायमै छन । छोराका लागि विशेष खालका विद्यालयहरुमा पठनपाठन गराउने र छोरीहरुलाई सरकारी विद्यालयमा भर्ना गराउने प्रचलन कायमै छ । हरेक ४ जना महिलाहरुमा ३ जना महिला कुनै न कुनै

प्रकारको हिंसावाट पीडित भएको अवस्था विद्यमान छ, त्यसमा पनि घर परिवारका मानिसहरुवाट हुने हिंसाको संख्या वढी छ ।

३.२ सामाजिक कुरीतिको अवस्थाः

बेनीघाट गाउँपालिका धेरै थरिका सामाजिक कुरीतिहरुको शिकार भएको छ । बेनीघाट रोराङ गाउँपालिकामा भएका सामाजिक कुरीतिहरु यस प्रकार रहेका छनः

३.२.१ कम उमेरमा विवाह

यो गाउँपालिकामा वालविवाह प्रमुख कुरीतिको रुपमा रहेको छ । झण्डै २१ प्रतिशत वालवालिकाहरुको कम उमेरमा विवाह हुने गरेको छ । गाउँपालिकामा कुल कम उमेरमा विवाह हुनेको सँख्या ६६६० रहेको छ । सवै भन्दा वढी कम उमेरमा वालविवाह हुने वडाको रुपमा वडा नं. २ रहेको छ जहाँ १२४८ जनाले कम उमेरमा विवाह गरेका छन । केटाकेटीको सहमति विना हुने वलजफ्ती विवाह पनि कायमै छ ।

३.२.२ बालविवाह

यस गाउँपालिकामा ९३० जनाले बालविवाह गरेका छन जसमध्ये ६४५ जना वालिका रहेका छन । सवै भन्दा वढी वालविवाह हुने वडामा वडा नं. २ रहेको छ जहाँ १८४ जनाले वालविवाह गरेका छन । यस गाउँपालिकामा ६९ प्रतिशत वालिका तथा ३१ प्रतिशत वालकमा बालविवाह हुने गरेको छ ।

३.२.३ बहुविवाह

विभिन्न तथ्याङ्क हेर्दा अहिले पनि झण्डै ०.८ प्रतिशत वहुविवाह कायमै रहेको अवस्था देखिन्छ । गाउँपालिकामा वहुविवाहको संख्या २६७ जना रहेको देखिन्छ । वहुविवाहको संख्या सवै भन्दा वढी वडा नं. १० र ७ मा क्रमशः ६४ र ४९ रहेको छ ।

३.२.४ बोक्सी तथा धामी झाँकी प्रथा

अहिले पनि झण्डै ५ प्रतिशत मानिसहरु विरामी भएको बेला स्वास्थ्य संस्था नगई धामी झाँक्रीकहाँ जाने गरेका छन । महिलाहरुलाई बोक्सीको आरोपमा पिट्ने, धम्काउने, तर्साउने, गाली गलौज गर्ने प्रचलन कायमै छ । अहिले पनि कतिपय महिला तथा पुरुषहरुमा आखत हेराउने, अनि बोक्सीमाथि विश्वास गर्ने चलन कायमै छ ।

३.२.५ जन्मदर्ता हुनबाट छुटेका वालवालिका

गाउँपालिकामा भएका कुल बालवालिकाहरु मध्ये ६९ प्रतिशत वालवालिकाहरुको जन्मदर्ता भएको र ३१ प्रतिशतको जन्मदर्ता नभएको तथ्यवाट देखिन्छ जसका कारणले वालवालिकाहरुलाई विद्यालय भर्ना हुन तथा नागरिकता प्राप्त गर्न कठिनाई भएका केसहरु गाउँपालिकामा विद्यमान छन ।

३.२.६ दाईजो प्रथा तथा विभिन्न धार्मिक तथा सांस्कृतिक कार्यक्रममा धेरै तडकभडक गर्ने प्रचलन

गाउँपालिकामा दाईजोको त्यस्तो धेरै प्रचलन नभएको भएता पनि धार्मिक तथा सांस्कृतिक कार्यक्रमहरु जस्तै विवाह, ब्रतवन्ध, चौरासी, जन्म दिन आदि तडकभडकका साथ मनाउने संस्कृति मौलाउँदै गएको देखिन्छ ।

३.२.७ अत्याधिक मद्यपान तथा धुमपान कायमै

अत्यधिक पुरुषहरुमा रक्सी सेवन तथा धुमपान गर्ने परिपाटी कायमै छ । त्यस्तै कतिपय विपन्न समुदाय जस्तै चेपाङ्ग समुदायका गर्भवती महिलाहरुमा पनि रक्सी तथा चुरोट सेवन गर्ने प्रचलनले गर्दा वालसंरक्षणमा यसको प्रत्यक्ष असर परेको देख्न सकिन्छ ।

३.२.८ लागु पदार्थको दुर्व्यसनी

युवा तथा युवतीहरुमा लागु पदार्थको दुर्व्यसनी वढ्दै गएको देखिन्छ । उच्च माध्यमिक तथा क्याम्पस तहमा पढ्ने विद्यार्थीहरुमा पढ्ने विद्यार्थीहरुमा मादक पदार्थ सेवनप्रति वढ्दै गएको कुलतले अरु विभिन्न खालका सामाजिक विकृति र विसङ्गतिहरु निम्त्याएको छ ।

४. छुवाछुतको अवस्था

गाउँपालिकामा अहिले पनि छुवाछुतको अवस्था विद्यमान छ । दलितहरुले खोलेको चिया पसल, होटेल खासै नचल्ने, दलितहरुले भाडामा कोठा खोज्दा पाउन कठिन हुने, दलितहरुलाई मान मर्दन गरिने खालका भाषाहरुको प्रयोग गरिने, उनीहरुलाई सहानुभूतिको पात्रको रुपमा हेरिने, दलितसंगको विवाहलाई मानमर्दनको दृष्टिकोणले हेरिने प्रचलन कायमै छ । विभिन्न खालका धार्मिक प्रचलन, संस्कारहरुमा दलितहरुको सहभागितालाई निरुत्साहित गरिने, दलितहरुले उत्पादन गरेको स्थानीय वस्तु गाउँघर तथा छिमेकमा विक्रि वितरणमा कठिन हुने अवस्था अहिले पनि विद्यमान छ ।

५. समस्याः

छुवाछुत, सामाजिक कुरीति, अन्धविश्वास, लैङ्गिक विभेद तथा हिंसाले समाजमा धेरै खालका समस्या तथा चुनौतिहरु निम्त्याएको छ । यसले समाजमा निम्त्याएका समस्या तथा चुनौतिहरुलाई तलका बुँदाहरुमा उल्लेख गरिएको छ ।

छुवाछुत प्रथाले समाजमा सामाजिक विभेद, असमानता मात्र जन्माएको छैन यसले गाउँपालिकाभित्रको सामाजिक एकतालाई पनि भङ्ग गरेको छ । यसले समाजलाई गरिवी, सामाजिक विद्रोह अनि द्वन्द्वको बाटोतर्फ धकेल्दै लगेको छ । दलित र गैर दलितको वीचमा हुने विवाहले निम्त्याएका आत्महत्या, वहुविवाह, महिला हिंसाका केसहरु हाम्रा अगाडि प्रशस्तै छन । छुवाछुतले जन्माएको अर्को समस्या भनेको धर्म परिवर्तन पनि हो । अपमानित जीवन, शोषण, गरिवी, पछौटेपन छुवाछुत प्रथाले भित्राएका प्रभावहरु हुन ।

विकासको गतिसंगै बेनीघाट गाउँपालिकामा सामाजिक कुरीतिहरु मौलाउँदै गएका छन । कम उमेरमा हुने विवाह, वालविवाहले वालवालिकाको शिक्षामा प्रत्यक्ष असर पारेको छ । वालविवाह गर्ने जोडीहरुले आफ्नो अध्ययनलाई निरन्तरता दिन सकेका छैनन । त्यस्तै कम उमेरमा आमा बन्नु परेको कारणले ज्यान गुमाउने किशोरीहरुको संख्या पनि मनग्य छ । वाल विवाह मातृमृत्युको मुख्य कारणको रुपमा रहेको छ । यसले उनीहरुलाई रोजगारी र गुणस्तरीय जीवनको पहुँचवाट टाढा राख्ने तथ्यहरु हामीले विभिन्न अनुसन्धानवाट थाहा पाउन सक्छौं । त्यस्तै बहुविवाहका कारणले कैयौं महिलाहरु लैङ्गिक हिंसाको शोषणमा परेको, गरिवीको दलदलमा फसेको र आत्महत्या गरेका उदाहरणहरु पनि यहाँ पाइन्छ ।

त्यस्तै लैङ्गिक विभेदका कारण घरेलु हिंसा, मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार, वैदिशिक रोजगारका नाममा हुने ओसारपसार तथा बेचबिखन लगायत लैङ्गिकतामा आधारित महिला, किशोरी, बालिकाप्रति हुने हिंसा आम महिलाहरुले भोग्दै आएका छन ।

६. चुनौति

छुवाछुतप्रतिको शुन्य सहनशीलतालाई व्यवहारमा लागु गर्न नसक्नु एउटा चुनौतिको रुपमा रहेको छ । आजको एक्काइसौं शताव्दीमा आईपुग्दा पनि छुवाछुतलाई प्रश्रय दिई रहने हाम्रो परंपरा, अन्धविश्वास हाम्रो लागि ठूलो चुनौतिको रुपमा रहेको छ । मानिसहरुमा रहेको निरक्षरता, गरिवी तथा भोकमरी छुवाछुतको अन्तका लागि ठूलो चुनौतिको रुपमा रहेको छ । कानूनमा आधारित शासनको अभाव अर्को ठूलो चुनौति हो ।

सानै उमेरमा छोरीको विवाह गरेर दिए बावुआमाको बास स्वर्गमा हुन्छ भन्ने रुढीवादी सोच, छोरीलाई छिटै विवाह गरेर दिएपछि मुक्ति पाइन्छ भन्ने विचार, छोरी मान्छेको कुमारीत्वलाई वढी प्राथमिकता दिने पितृप्रधान सोच वालविवाहका मुख्य चुनौतिहरु हुन । गरिवी यसको मुख्य चुनौति हो ।

लक्षित समुदाय र समूहलाई लक्षित गरी विभिन्न खालका आयोजना, कार्यक्रम कार्यान्वयन नहुनु, लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट नबन्नु, महिला, वालवालिका, दलित, अपाङ्ग, सीमान्तकृत वर्गको हितमा केन्द्रित भई क्षमता विकासका कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन नहुनु अर्को चुनौतिको रुपमा रहेको छ । महिला तथा किशोरी शिक्षा, आयआर्जनका कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन हुन नसक्दा समाजमा यस सम्वन्धि विकृति र विसङ्गतिहरु देखा परेका छन ।

७. कार्यविधिको आवश्यकता र औचित्य

- नेपालको संविधानमा व्यवस्था भएको मौलिक हक, राज्यको पुनसंरचना र अधिकारको वाँडफाँडको कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी वनाउन
- दिगो विकासको लक्ष्य हासिल गरी सामाजिक न्याय स्थापित गर्न
- लैङ्गिक हिंसा, बालहिंसा, छुवाछुत, वालविवाह तथा अन्य सामाजिक विकृति र विसङ्गति सम्वन्धि राष्ट्रिय नीति, नियमहरुलाई कार्यान्वयनमा ल्याई लिङ्ग, जातजाति, वर्ग, धर्म, समुदाय, भूगोल, भाषा आदिमा आधारित हिंसा तथा विभिन्न सामाजिक विकृति र विसङ्गतिको अन्त्य गर्न ।
- नेपाल सरकारले अन्तराष्ट्रिय जगतमा गरेको विभिन्न खालका सन्धी तथा सम्झौतालाई कार्यान्वयनमा ल्याउन ।
- योजना निर्माणदेखि कार्यान्वयनका विभिन्न चरणहरुमा महिला, वालवालिका, पछाडि परेका वर्ग तथा समुदाय, गरिव तथा दलितहरुको सहभागिता अभिवृद्धि गर्न ।
- विकासका संरचनाहरुलाई लैंगिकमैत्री, वालमैत्री, अपाङ्गमैत्री, दलित मैत्री वनाउन ।
- गाउँपालिकाको सवै स्थानमा लैंगिक संवेदनशील, वाल संवेदनशील, दलित संवेदनशील, अपाङ्ग संवेदनशील व्यवहारको प्रवर्द्धन गर्न ।
- गाउँपालिकाभित्र कार्यरत सवै सरकारी तथा गैर सरकारी संस्थाहरुमा लैंगिक संवेदनशील, वाल संवेदनशील, दलित संवेदनशील, अपाङ्ग संवेदनशील नीति तथा व्यवहारको मूल प्रवाहीकरण गर्न ।

परिच्छेद-२
दीर्घकालीन सोच, परिदृश्य, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

६. दीर्घकालीन सोच :

छुवाछुत, सामाजिक कुरीति, अन्धविश्वास, लैङ्गिक विभेदमुक्त समाज

७. सोचको परिदृश्य :

गाउँपालिकाको सवै क्षेत्रवाट छुवाछुत, लैङ्गिक विभेद, सामाजिक विकृति, अन्धविश्वास तथा विभिन्न खालका हिंसाहरुको अन्त्यका लागि तत्सम्वन्धि आयोजनाको विकास, सम्वन्धित वर्गको अर्थपूर्ण सहभागिता, उनीहरुको क्षमता विकासका लागि लगानी तथा पैरवी गर्ने ।

८. लक्ष्य :

समाजमा रहेको छुवाछुत, सामाजिक कुरीति, अन्धविश्वास तथा लैङ्गिक विभेद अन्त्यका लागि गाउँपालिकाले लक्षित वर्ग सम्वन्धि आयोजनाको विकास गरी आयोजनामा उनीहरुको सहभागिता सुनिश्चितता गर्नेछ ।

९. उद्देश्य

- छुवाछुत, सामाजिक विकृति, अन्धविश्वास तथा लैङ्गिक विभेदको मारमा परेका व्यक्ति, वडा, समुदायको पहिचान गरी त्यसको अन्त्यका लागि आवश्यक कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा नीतिगत पैरवी गर्ने ।
- छुवाछुत, सामाजिक विकृति, अन्धविश्वास तथा लैङ्गिक विभेदले गाउँपालिकाको आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, वातावरणीय पक्षमा पारेको नकारात्मक प्रभावहरुको अध्ययन अनुसन्धान गर्ने ।
- छुवाछुत, सामाजिक विकृति, अन्धविश्वास तथा लैङ्गिक विभेदको अन्तका लागि विभिन्न खालका सञ्जालहरुको स्थापना गर्ने ।
- छुवाछुत, सामाजिक विकृति, अन्धविश्वास तथा लैङ्गिक विभेदको मारमा परेका व्यक्तिहरुका लागि तत्कालीन राहतको व्यवस्था गर्ने ।

१०. रणनीति तथा कार्यनीति

छुवाछुत, सामाजिक विकृति, अन्धविश्वास तथा लैङ्गिक विभेदको मारमा परेका वा पर्न सक्ने व्यक्तिहरुको हितलाई ध्यानमा राखेर निरोधात्मक, उपचारात्मक तथा नियमनकारी उपायद्वारा सामाजिक मूल्य र मान्यतामा परिवर्तन गर्दै छुवाछुत, सामाजिक विकृति, अन्धविश्वास, लैङ्गिक विभेद तथा अन्य सामाजिक हिंसाका क्रियाकलापहरुलाई निरुत्साहित गर्नका लागि तपसिलका रणनीति तथा कार्यनीतिहरु अवलम्वन गरिने छ ।

क.सं.	रणनीति	कार्यनीति
१	गाउँपालिकाको संस्थागत विकास, क्षमता विकास तथा सामाजिक परिचालनका प्रयासहरु मार्फत छुवाछुत, सामाजिक विकृति, अन्धविश्वास तथा लैङ्गिक विभेदको अन्त्य गर्ने ।	• महिला, वालवालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक शाखाको छुवाछुत, सामाजिक विकृति, अन्धविश्वास, लैङ्गिक विभेद तथा अन्धविश्वासको क्षेत्रमा सूचना संकलन, प्रशोधन तथा प्रयोग गर्न सक्ने क्षमताको विकास गर्ने । • महिला, वालवालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक शाखा अन्तर्गत स्थापित छुवाछुत, सामाजिक विकृति, लैङ्गिक असमानता तथा हिंसा निवारण कार्यदलको गठन गरी यसको वैठक नियमित रुपमा सञ्चालन गर्ने । • गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण संकलन, योजना निर्माण तथा नीतिहरु निर्माण गर्दा सामाजिक विकृति, अन्धविश्वास, लैङ्गिक विभेद तथा अन्य सामाजिक हिंसाका विषयहरुलाई प्राथमिकतामा राख्ने । • विशेष गरी महिला, वालिका, किशोरी, अपाङ्ग, दलित, अल्पसंख्यक, पछाडि परेको वर्गहरुलाई समूहमा आवद्ध गराई उनीहरुका लागि संविधानले प्रदान गरेको हक अधिकारको विषयमा सचेतना अभिवृद्धि गरिनेछ । • सञ्चार माध्यमबाट नियमित रुपमा वालविवाह, अनमेल विवाह, दाईजो प्रथा, बोक्सी तथा धामी झाँक्री , रक्सी तथा जुवातास, लागु पदार्थ दुर्व्यसनी, जन्मदर्ता, लैङ्गिक समानता तथा महिला, किशोरी शिक्षा, अपाङ्गहरुप्रति गर्नु पर्ने सम्मानित व्यवहार सम्वन्धि विषयमा श्रव्य-दृश्य सामाग्रीको उत्पादन तथा प्रसारणको व्यवस्था मिलाईनेछ । • धामीहरुलाई स्वास्थ्य स्वयंसेवक सम्वन्धि तालिम तथा अभिमुखिकरणका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिने छ । • छुवाछुत, सामाजिक विकृति तथा विसङ्गति, लैङ्गिक हिंसा तथा अन्य खालका हिंसाहरुको अन्त्यका लागि अभिभावक शिक्षा, श्रमप्रतिको सम्मान वढाउने खालका शिक्षा तथा चेतनाको कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । • लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसङ्ख्यक प्रतिको सामाजिक सोच र व्यवहारमा परिवर्तन गर्न सचेतनामूलक अभियान सञ्चालन गरिनेछ ।

		• छुवाछुत, महिला हिंसा, वालहिंसा, अपाङ्गहिंसा कम गर्न प्रचार प्रसार सामाग्री उत्पादन तथा वितरण, समुदायमा आधारित संस्था, समूह, परिवार, सञ्चार क्षेत्रको परिचालन गरिनेछ । • महिनावारीलाई छुवाछुतका रुपमा लिने तथा छाउपडी बार्ने प्रथा जस्ता लैङ्गिक विभेद र हिंसाको अभ्यासलाई अन्त्य गर्न समुदायको सक्रियतामा मर्यादित महिनावारी सम्बन्धी प्रबर्द्धनात्मक क्रियाकलापलाई गाउँपालिकाको कार्यक्रमहरुमा मूलप्रवाहीकरण गरी बाल क्लब/सञ्जाल, युवा क्लब, किशोरी समूह, आमा समूह, लगायत समुदायमा आधारित संस्थाहरुको सक्रियतामा सामाजिक जागरणको अभियान सञ्चालन गरिनेछ । • छुवाछुत, सामाजिक विकृति र विसङ्गति तथा लैङ्गिक हिंसाको अन्त्यका लागि सामाजिक सञ्जालहरु मार्फत विभिन्न खालका सडक नाटक, सामाजिक अभियानका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिने छ । • कार्यस्थल तथा सार्वजनिक स्थलहरुमा महिला, किशोरी र बालिकामाथि हुने भेदभाव एवम् यौनजन्य दुर्व्यवहार विरुद्ध विद्यमान कानूनी व्यवस्थाको प्रचार प्रसार गरिनेछ । • हिंसा प्रभावित र वैदेशिक श्रम बजारमा रोजगारीका क्रममा जोखिममा परेका महिला, दलित, गरिवको आर्थिक सशक्तिकरणका लागि आवश्यकता अनुसार तालिम तथा आयमूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । यस कार्यमा आवश्यकता अनुसार गैरसरकारी संस्थासँग साझेदारी गरिनेछ । • महिला, दलित, वालवालिका, अपाङ्ग, वृद्धवृद्धाको मर्यादालाई अवमूल्यन गर्ने हानिकारक सामाजिक अभ्यास र कुप्रथा विरुद्ध अभियान सञ्चालन गरिनेछ । • विद्यालयबाट सञ्चालन गरिने अतिरिक्त क्रियाकलापमा महिनावारीको वैज्ञानिक पक्षका विषयमा छलफल तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ । यस्ता कार्यक्रममा अभिभावकलाई समेत सहभागी गराइनेछ । • बोक्सी प्रथा विरुद्ध शून्य सहनशीलताको कानूनी व्यवस्थालाई कार्यान्वयन गरी सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । • समुदायमा भएका समुदायमा आधारित संघसंस्थाहरु जस्तै आमा समूह, वालसमूह, अपाङ्ग समूह, सहकारी,वचत तथा ऋण समूह, युवा क्लव आदिको

		क्षमता विकास गर्ने ।
२	उजुरी तथा सुनुवाईको व्यवस्था गर्ने ।	• छुवाछुत, सामाजिक विकृति तथा विसङ्गति, लैङ्गिक हिंसा तथा अन्य खालका हिंसाहरुको विषयमा खुलेर बोल्ने, छलफल र वहस गर्ने संस्कारको विकास गरिने छ । • सार्वजनिक तथा नीजि क्षेत्रमा छुवाछुत, सामाजिक विकृति, लैङ्गिक हिंसा, अन्धविश्वासको अन्तका लागि उजरी तथा सुनुवाईको संयन्त्रको विकास गरिने छ ।
	सीप तथा रोजगारीको व्यवस्था गर्ने ।	• यस्ता व्यक्तिहरुलाई आत्मनिर्भर र स्वरोजगारीका लागि आवश्यक तालिम तथा क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनुका साथै नियमकारी उपाय समेत अवलम्बन गरिनेछ • व्यवसायिक कृषि, बजार व्यवस्थापन तथा कृषिमा आधारित उद्यम एवम् सीप विकास तथा उद्योगसँग सम्बन्धित सीप विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरी उनीहरुको आय आर्जनमा वृद्धि गरिनेछ । • लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसङ्ख्यक व्यक्तिहरुलाई आत्मनिर्भर र स्वरोजगारीका लागि आवश्यक तालिम तथा क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनुका साथै नियमकारी उपाय समेत अवलम्बन गरिनेछ ।
	सरकारी तथा गैर सरकारी संघसंस्था समन्वय, सहकार्य तथा परिचालन गर्ने ।	• छुवाछुत, लैङ्गिक हिंसा, सामाजिक विकृति निवारणका लागि सामाजिक जागरणको अभियान सञ्चालन गरिनेछ । यस कार्यमा सामाजिक संघ संस्था, नागरिक समाज तथा गैरसरकारी संस्थालाई सक्रिय रुपमा परिचालन गरिनेछ ।

		• निरोधात्मक, उपचारात्मक तथा नियमकारी उपायहरु अवलम्वनका लागि महिला तथा वालवालिका शाखा, शिक्षा शाखा तथा स्वास्थ्य शाखालाई प्रमुख जिम्मेवार निकायको रुपमा स्थापित गर्दै लगिने छ • छुवाछुत, सामाजिक विकृति, सामाजिक विकृति र विसङ्गति तथा लैङ्गिक हिंसाको अन्त्यका लागि हरेक सरकारी तथा गैर सरकारी कार्यालयहरुको आचार संहिता वनाउने तथा त्यसको परिपालनामा जोड दिने संस्कृति र संस्कारको विकास गरिने छ । • छुवाछुत, लैङ्गिक हिंसा, सामाजिक विकृति विरुद्ध समुदाय, नागरिक समाज, गैरसरकारी संस्था तथा निगरानी समूह समेतको सहयोगमा अनुगमन तथा निगरानीलाई प्रभावकारी बनाईनेछ । • हिंसा प्रभावित र वैदेशिक श्रम बजारमा रोजगारीका क्रममा जोखिममा परेका महिला, दलित, गरिवको आर्थिक सशक्तिकरण तथा तालिमका लागि सरकारी तथा गैर सरकारी निकायहरुसंग समन्वय गरिने छ । • व्यापार-व्यवसाय एवम् उद्योग गर्न आवश्यक जानकारी तथा सूचना प्रदान गर्ने एवम् अनुदान, छुट सुविधा प्राप्त गर्न समन्वय र सहजिकरण गरिनेछ । • सामाजिक विकृति, अन्धविश्वास, लैङ्गिक विभेद तथा अन्य सामाजिक हिंसाको अन्त्यका लागि संघ, प्रदेश सरकार तथा विभिन्न विकास साझेदारहरुसंग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने ।
	पुनर्स्थापना केन्द्रको स्थापना, मनोसामाजिक परामर्श तथा क्षतिपूर्तिको व्यवस्था	• हिंसा पीडित/प्रभावितलाई मनोसामाजिक परामर्श/विमर्श, कानूनी सेवा, स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराईनुका साथै परिवार र समुदायमा पुनर्मिलन गराइनेछ । साथै, यस्ता पीडित र प्रभावितका लागि जीविकोपार्जनको कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । • हिंसा पीडित/प्रभावित, मानव बेचबिखनमा तथा ओसारपसारमा परेका महिला, बालबालिका, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसङ्ख्यकका लागि सुरक्षा, संरक्षण तथा पुनस्थापना गर्न मापदण्ड तयार गरी अल्पकालीन सेवा केन्द्र र दीर्घकालीन पुनर्स्थापना केन्द्र सञ्चालन गरिनेछ ।
	भौतिक पूर्वाधारको विकास	• सार्वजनिक तथा नीजि भौतिक संरचनालाई लैङ्गिकमैत्री, वृद्धवृद्धामैत्री, दलितमैत्री, वालमैत्री तथा अपाङ्गमैत्री वनाइने छ ।
	सञ्चार	• परिवार, समाज तथा कार्यस्थलमा महिला, वालवालिका, अपाङ्ग, वृद्ध, दलितप्रति गरिने मर्यादित व्यवहारका लागि आवश्यक भाषा शैलीलाई प्रोत्साहित गर्ने कार्यक्रम

		सञ्चालन गरिनेछ । यस्ता कार्यक्रममा खासगरी वडा तहका निर्वाचित महिला प्रतिनिधि, विद्यालय तथा अभिभावक, टोल सुधार समिति, स्थानीय संघ संस्था, आमा समूह, बालक्लब, बालबालिका सञ्जाल र किशोरी समूह लगायतका सामुदायिक संस्थाहरुलाई क्रियाशील बनाइनेछ । ● बढ्दो साइबर अपराधका विषयमा महिला, वालवालिका, दलित, किशोरी तथा बालिकालाई सुसूचित गराउँदै यस्ता अपराधलाई नियन्त्रण गरिनेछ । ● महिला हिंसा र त्यसको व्यवस्थापन सम्बन्धी सूचना प्राप्त गर्न महिला, बालबालिका सम्बन्धी हेल्पलाईन स्थापना र विस्तार गरिनेछ । ● लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसङ्ख्यक प्रतिको सामाजिक सोच र व्यवहारमा परिवर्तन गर्न सचेतनामूलक अभियान सञ्चालन गरिनेछ । ● जसको मुद्दा उसैको नेतृत्व भन्ने नारालाई साकार पारी विभिन्न खालका सामाजिक अभियानहरु सञ्चालन गर्न सम्वन्धित वर्गको सञ्जाल निर्माण तथा सवलीकरणमा जोड दिइने छ । ● सामाजिक विकृति, अन्धविश्वास, लैङ्गिक विभेद तथा अन्य सामाजिक हिंसाको अन्त्यका लागि हरेक विद्यालयमा सो सम्वन्धि जागरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

	ऐन कानूनको कार्यान्वयन (दण्ड तथा पुरस्कार	• लैङ्गिक हिंसा विरुद्ध शून्य सहनशीलताको नीतिलाई कडाईका साथ कार्यान्वयन गरिनेछ र यस कार्यमा सम्बन्धित कर्मचारी/पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउन दण्ड र पुरस्कारको व्यवस्था गरिनेछ । • बालविवाह, बहुविवाह एवम् दाईजो जस्ता वैवाहिक परम्परासँग गाँसिएका कुरीतिको अन्त्य गर्न स्थानीय तहको सक्रियतामा कानूनको कार्यान्वयन र नियमलाई प्रभावकारी बनाईनेछ । • दलित, वालवालिका, महिला, विपन्न वर्ग, अपाङ्ग वर्ग, सीमान्तकृत वर्ग सम्वन्धि नीति, उत्तरदायी वजेटको व्यवस्था तथा त्यसको कार्यान्वयनको पक्षमा जोड दिइने छ । • बहुविभेदमा परेका सीमान्तकृत, अल्पसङ्ख्यक, अपाङ्गता लगायतका वर्गका महिलालाई समान अवसर, पहुँच र प्रतिफल प्राप्त गर्नका लागि विशेष व्यवस्था मिलाइनेछ । • छुवाछुत, सामाजिक विकृति तथा विसङ्गति, लैङ्गिक हिंसा तथा अन्य खालका हिंसामा परेका व्यक्तिहरुको सम्पत्तिमाथिको पहुँच बढाउने, निर्णय प्रक्रियामा अर्थपूर्ण सहभागिता वृद्धि गरिने छ । • लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण कार्यलाई निरन्तरता दिइने छ । • बहुविभेदमा परेका सीमान्तकृत, अल्पसङ्ख्यक, अपाङ्गता लगायतका वर्गका महिलालाई समान अवसर, पहुँच र प्रतिफल प्राप्त गर्नका लागि विशेष व्यवस्था मिलाइनेछ । • महिलाको सहभागितालाई अर्थपूर्ण बनाउन क्षमता अभिवृद्धि गरी सकारात्मक विभेदको कार्यक्रम कार्यान्वयनलाई थप प्रभावकरी ढङ्गले सञ्चालन गरिनेछ । • विभिन्न कार्यक्रमका माध्यमबाट विभेदमा परेका व्यक्ति तथा समूहको विशेष संरक्षण गरिनेछ ।

परिच्छेद – ३
संस्थागत संरचना, कानूनी व्यवस्था, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

११. संस्थागत संरचना

१) यो कार्यविधिलाई प्रभावकारी ढङ्गले कार्यान्वयन गर्नका लागि संघ र प्रदेश सरकारसँग समन्वय तथा सहजिकरण गर्न र कार्यविधिमा समसामयिक सुधार लगायत नीतिगत सहजिकरण गर्न तपसिल बमोजिमको संस्थागत संरचनाको व्यवस्था गरिने छ । यो कार्यदलको नाम छुवाछुत, सामाजिक विकृति, लैङ्गिक असमानता तथा हिंसा निवारण कार्यदल रहने छ ।

गाउँपालिकाका उपाध्यक्ष - संयोजक
शिक्षा शाखा प्रमुख - सदस्य
कार्यपालिका सदस्य (१ जना दलित महिला सदस्य सहित) - सदस्य
महिला, वालवालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक शाखा प्रमुख - सदस्य सचिव

२) कार्यदलले आवश्यकता अनुसार अन्य पदाधिकारी तथा विषय विज्ञलाई समितिको बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

३) कार्यदलले आवश्यकता अनुसार अन्य समिति, उपसमितिहरु गठन गरी काम गराउन सक्नेछ ।

४) स्थानीय तहमा प्रमुख वा अध्यक्षको संयोजकत्वमा कार्यपालिकाको एक जना महिला सदस्य, आवश्यकता अनुसार विषय विज्ञहरु सदस्य तथा महिला तथा बालबालिका शाखा प्रमुख सदस्य-सचिव रहने गरी कार्यविधि कार्यान्वयन तथा समन्वय समिति गठन हुनेछ ।

१२. कानूनी व्यवस्था

यस कार्यविधि कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कानूनी व्यवस्था मिलाईनेछ र आवश्यकता अनुसार निर्देशिका एवम् कार्यविधि तर्जुमा गरी लागु गर्न सकिनेछ । यस नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक शाखाले समन्वय र सहजिकरणको भूमिका निर्वाह गर्नेछ ।

१३. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

(क) यो नीतिको कार्यान्वयनको अवस्था अनुगमन गर्न र नीतिमा समसामयिक परिमार्जनका लागि आवश्यक लैङ्गिक, सामाजिक वहिष्करणका सूचक विकास गरिनेछ ।

(ख) समितिको बैठकमा छुवाछुत, महिला हिंसा, सामाजिक विकृति तथा अन्य खालका हिंसाको विषयमा समीक्षा गर्ने व्यवस्था मिलाईनेछ ।

(ग) आवश्यकता अनुसार नीतिको पुनरावलोकन गरिनेछ ।

परिच्छेद - ४

जोखिम प्रकृति, न्यूनीकरणका उपायहरु, श्रोतको व्यवस्था, सरोकारवालाहरु तथा मूल्य मान्यता

१४. सम्भावित जोखिम न्यूनीकरण योजना

समाजमा अहिले पनि विकास भनेको बाटो वनाउने, पुल पुलेसा, भवन वनाउने काम भनेर मात्र वुझ्ने आम मानसिकता कायमै छ । गाउँपालिकाभित्रका पदाधिकारी, कर्मचारीदेखि समुदायका अगुवाहरु पनि छुवाछुत, महिला हिंसा, वालहिंसा, विभिन्न खालका विकृति र विसङ्गतिको दलदलवाट समाजलाई मुक्त गर्ने विषयलाई विकास भन्न सहजै रुचाउने छैनन । यसका लागि ससाना समूह, सञ्जाल, समिति मार्फत छलफल र वहसको थालनी गरिने छ । यिनै ससाना समूह, सञ्जाल, समितिहरुको शशक्तिकरण मार्फत विभिन्न तहमा यसलाई विकासको एजेण्डाको रुपमा स्थापित गरिने छ । सरोकारवालाहरुको पनि वर्गिकरण गरिने छ । यसलाई विकासको एजेण्डा मानेर महिला तथा वालवालिका शाखालाई सघाउने सरोकारवालाहरुको विस्तृत विवरण र यसलाई विकास मान्न नचाहने सरोकारवाला संस्था तथा व्यक्तिको लिष्ट तयार गरी पैरवीको कार्य गरिने छ ।

१४.१ यस नीतिको प्रकृति र स्वरुप वृहत् तथा साझा सरोकारको विषय भएकाले देहायका थप जोखिम हुनसक्ने अनुमान गरिएको छ :-

(क) छुवाछुत, सामाजिक विकृति र विसङ्गति, लैङ्गिक हिंसा तथा अन्य खालका हिंसाप्रतिको बुझाइमा विविधता हुन सक्ने ।

(ख) छुवाछुत, सामाजिक विकृति र विसङ्गति, लैङ्गिक हिंसा तथा अन्य खालका हिंसा वुझेको दक्ष जनशक्तिको अभाव हुन सक्ने ।

(ग) छुवाछुत, सामाजिक विकृति र विसङ्गति, लैङ्गिक हिंसा तथा अन्य खालका हिंसा बहुपक्षीय सरोकार राख्ने विषय भएकाले समन्वय र सहयोगमा समस्या हुन सक्ने ।

१४.२ जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरु

(क) जिम्मेवारी स्पष्ट हुनेगरी यस नीतिको कार्यान्वयन कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । नीति कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना तर्जुमा गरी लागु गरिनेछ ।

(ख) समन्वय संयन्त्रको रुपमा सम्पर्क विन्दुको व्यवस्था गरी क्षमता विकास गरिनेछ । लैङ्गिक सवालको विषयमा दक्षता सहितको जनशक्ति परिचालन गरिनेछ ।

(ग) गाउँपालिका स्तरमा छुवाछुत, सामाजिक विकृति र विसङ्गति, लैङ्गिक हिंसा तथा अन्य खालका हिंसाको विषयमा दक्षता भएका व्यक्तिहरुको विज्ञ समूह (Think Tank) निर्माण गरी नीतिको अध्ययन एवम् विश्लेषण गरिनेछ ।

१५. नीति कार्यान्वयनमा स्रोतको व्यवस्थापन

यो नीतिको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक स्रोतको व्यवस्थापन गाँउपालिकाले गर्नेछ । स्रोत व्यवस्थापनका लागि गाँउपालिकाले विभिन्न सरोकारवाला निकायहरु, संघ संस्थाहरु तथा साझेदारहरुसँग आवश्यक समन्वय तथा सहकार्य गर्न सक्नेछ ।

१६. छुवाछुत, सामाजिक विकृति र विसङ्गति, लैङ्गिक हिंसा तथा अन्य खालका हिंसा अभियानका लागि सरोकारवालाहरु

छुवाछुत, सामाजिक विकृति र विसङ्गति, अन्धविश्वास, लैङ्गिक हिंसा तथा अन्य खालका हिंसा नीतिको कार्यान्वयनका लागि यससँग सम्वन्धित कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि वडागत मुख्य सरोकारवालाहरुको पहिचान वार्षिक रुपमा गरिने छ । यिनै सरोकारवालाहरुसँगको समन्वय, साझेदारी र नेतृत्वमा यो नीतिलाई कार्यान्वयनमा ल्याइने छ ।

१७. कार्यविधिको प्रचार प्रसार

स्थानीय सञ्चार माध्यमहरुसँग सहकार्य गरी **छुवाछुत, सामाजिक विकृति र विसङ्गति, लैङ्गिक हिंसा तथा अन्य खालका हिंसा निवारण कार्यविधि** र यसका व्यवस्थाहरुको प्रचार प्रसार गरिनेछ । गाँउपालिकाको वेभसाइट, सोसल मिडिया साइटहरुमा यस सम्वन्धि नीतिमा भएका व्यवस्थाहरुको प्रचार प्रसार गरिनेछ ।

१८. कार्यविधिको पुनरावलोकन

यो नीतिको प्रत्येक वर्ष वार्षिक समीक्षा गरी समयक्रमअनुसार गर्नुपर्ने पुनरावलोकन गरिनेछ । वार्षिक समीक्षावाट प्राप्त सुझावहरुलाई गाँउ कार्यपालिकामा पठाई कार्यपालिकाबाट पारित गरी गाँउ सभामार्फत नीतिको पुनरावलोकन सहित कार्यान्वयन गरिनेछ ।

१९. मुल्य मान्यताहरु

छुवाछुत, सामाजिक विकृति र विसङ्गति, लैङ्गिक हिंसा तथा अन्य खालका हिंसा निवारणको लागि यस बेनीघाट रोराङ्ग गाँउपालिकाको निम्न मुल्य मान्यताहरु रहेका छन् । यिनै मुल्य मान्यताको प्रवर्धन मार्फत यस कार्यविधिमा राखिएको उद्देश्यहरुको प्राप्तिका लागि योगदान पुऱ्याइनेछ ।

क) गाँउपालिकाको अगुवाईमा उपलब्ध श्रोत तथा साधनहरुको **छुवाछुत, सामाजिक विकृति र विसङ्गति, लैङ्गिक हिंसा तथा अन्य खालका हिंसा निवारण सम्वन्धि** अभियानमा बढी भन्दा बढी प्रयोग गर्ने ।

ख) गाँउपालिकामा लैंगिक विभेद, शोषण, हिंसामा शुन्य सहनशीलता अपनाउने ।

ग) विशेष लक्षित समुहको सर्वोत्तम हित र अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।

घ) **छुवाछुत, सामाजिक विकृति र विसङ्गति, लैङ्गिक हिंसा तथा अन्य खालका हिंसाको अन्त्यका** लागि प्रभावकारी समन्वय र सहकार्यलाई प्रवर्धन गर्ने ।

ङ) **छुवाछुत, सामाजिक विकृति र विसङ्गति, लैङ्गिक हिंसा तथा अन्य खालका हिंसाको अन्त्यका** लागि यो कार्यविधिलाई गाउँपालिकाको वार्षिक योजना, रणनीति, तथा नीतिहरुमा मूलप्रवाहीकरण गर्ने ।

आज्ञाले
लक्ष्मण प्रसाद भट्टराई
प्रमुख प्रशासकिय अधिर्कत